

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 133.032.2026
в Одеському національному
університеті імені І. І. Мечникова
доктору історичних наук,
професору, професору кафедри
історії України та спеціальних
історичних дисциплін Одеського
національного університету
імені І. І. Мечникова
Бачинській Олені Анатоліївні

ВІДГУК

офіційного опонента **Зубко Ольги Євгеніївни**, кандидата
історичних наук, старшого викладача кафедри історії та археології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
на дисертаційну роботу **Кучеренко Світлани Володимирівни** на тему
«Юрій Липа в українському національному русі першої половини XX
століття», подану на здобуття ступеня доктора філософії (в галузі історії) за
спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Попри науковий інтерес до української еміграції, як такої, в українській історіографії не представлені повні бібліографії наукових еміграційних праць, уточнені переліки українських еміграційних навчальних закладів та наукових центрів за кордоном, а особливо біографічні довідникові матеріали про власне самих емігрантів – тобто, той фундамент, без якого неможливе повноцінне та багатоаспектне вивчення феномену української еміграції.

Водночас, формалізація та верифікації, як опублікованих, так і неопублікованих біографічних даних громадсько-політичних діячів, науковців, фахівців утруднюється відсутністю або разючою відмінністю багатьох елементів їх біографій (дати народження та смерті, місце народження, соціальний або професійний статус, громадянство, фах, наукові або фахові праці, тощо) у

різноманітних джерелах. І це за умови того, що для категорії ідейних (вмотивованих) українців, котрі залишили Батьківщину внаслідок поразки Української революції 1917–1921 рр., (серед яких і Юрій Липа), питання про зміну або актуалізацію за кордоном нової культурної, мовної або професійної ідентичності не стояло. Ці вихідці, не заважаючи на різноманітні внутрішньополітичні та зовнішньополітичні реалії життя країн їх перебування, очікували падіння більшовицького режиму та прагнули тріумфального повернення додому, тому зовсім не намагалися інтегруватися в нове культурне або професійне середовище, натомість формуючи та виписуючи унікальний паралельний простір – широку національну, громадсько-політичну та культурно-освітню інфраструктуру.

На сьогодні нараховується до двох тисяч публікацій про Юрія Липу (1900–1944) – поета, прозаїка, публіциста, історіософа, геополітика, практикуючого лікаря-фітотерапевта та науковця. Однак, досі вивчення цієї історичної постаті, без якої неможливе повне розуміння надбання української національної думки, не набуло наукового цілісного втілення. Тому поява дисертаційного дослідження Кучеренко Світлани Володимирівни, присвяченого життю та діяльності Юрія Липи в контексті українського національного руху першої половини XX століття, тільки вітається.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Виклад матеріалу та узагальнень дисертації – аргументований. Мова та стиль повною мірою відповідають вимогам, які висуваються до наукових праць відповідного рівня. Аналіз змісту наукової роботи, анотації, друкованих праць за її темою дозволяє зробити висновок, що усі пункти наукової новизни дослідження, належним чином відображені.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим цілісним комплексним дослідженням життєвого шляху та діяльності митця, медика, мислителя Юрія Івановича Липи, активного учасника Українській революції та емігранта в міжвоєнну добу і в реаліях Другої світової війни. В

дослідженні: віднайдено нові біографічні джерела, в тому числі автобіографічні сюжети у творах Ю. Липи та його батька І. Липи; укладено найповнішу бібліографію публікацій про Ю. Липу в хронологічному, тематичному та алфавітному покажчиках; прослідковано історію липознавства, де визначено роль діаспори в його творенні; 4) складено початки родоводу Ю. Липи по материнській та батьківській лініях; запропоновано нову періодизацію біографії Ю. Липи, в основу якої покладено етапи його становлення як митця, медика, мислителя; реконструйовано життєвий шлях Ю. Липи, зокрема початковий період біографії (раннє дитинство на Полтавщині, дитинство і підліткові роки на Одещині); визначено роль Ю. Липи в українському студентському корпоративному русі «Чорноморе»; висвітлено його спроби вплинути на політику Німеччини щодо України; удосконалено відомості про одеську, станіславівську, кам'янецьку, тарнівську, винниківську, познанську, варшавську, яворівську сторінки життя Ю. Липи (зокрема додано інформацію про другу медичну освіту і політичні студії; діяльність в українській громаді Варшави; відродження видавництва «Народній стяг» на еміграції, членство у варшавському Допомоговому комітеті; уточнено місця і дати проживання, лікарювання й творчості; створено карти меморіальних місць родини Лип; укладено реєстр творчої спадщини шляхом упорядкування бібліографії опублікованих творів Ю. Липи у вигляді алфавітного, хронологічного й тематичного покажчиків з урахуванням відомих, малознаних та нововіднайдених творів, відслідковано процес її збереження і републікації; поглиблено вивчення творчості Ю. Липи, зокрема статей про «Братерство Тарасівців», Українську революцію, есе, присвячених знаковим постатям (Т. Шевченку, І. Франку, М. Грушевському, С. Петлюрі та іншим); проаналізовано наукові розвідки, опубліковані в журналі та календарі «Чорноморе» (1925–1929, 1932), підпільному журналі «Вогонь» (1940–1941), «Чорноморських збірниках» Українського Чорноморського інституту (1942–1943), часописах «Наші дні» (1942–1944), «Краківські вісті» (1943–1944) тощо; відстежено історію написання

історіософсько-геополітичних праць «Призначення України» «Чорноморська доктрина», «Розподіл Росії» (1938–1941), об'єднаних пізніше першим біографом і бібліографом Ю. Липи Левом Биковським (1895–1992) у «Всеукраїнську трилогію»; зроблено спробу показати єдність художньої, медичної та публіцистичної творчості митця-медика-мислителя.

4. Практичне значення одержаних результатів полягає у їх широкому оприлюдненні: організації, проведені та публікації матеріалів V–X Всеукраїнських науково-практичних конференцій «Липівські читання» (Кам'янець-Подільський, Одеса, Львів, Київ, Полтава, Івано-Франківськ); видані біобібліографічного довідника творів Ю. Липи «Три брати» до 100-річчя його перших публікацій; підготовці до друку біобібліографічного довідника публікацій про Ю. Липу «Голоси довкола» до 110-річчя перших рецензій на його перші брошури; створені ілюстрованого меморіального реєстру місць, пов'язаних з життям, діяльністю і творчістю Івана та Юрія Лип; виправлені та доповнені хроніки життя Ю. Липи; опублікуванні біографічних нарисів про Івана і Юрія Лип в серії «Знамениті українці»; оприлюднені збірників поезії й малої прози Ю. Липи та його невідомих і малознаних літературних творів, літературознавчих та мистецтвознавчих праць; організації лекторію «Липівські зустрічі» спільно з Благодійним Фондом імені Івана та Юрія Лип в Українському клубі Одеси.

Отримані дисертанткою результати можуть бути використані також: в узагальнюючих працях з історії Української революції, української еміграції міжвоєнного періоду, історії української національної думки; в освітніх програмах та навчальних курсах й спецкурсах з історії студентського руху, біографістики, бібліографії, історіографії, історичного та літературного краєзнавства, джерелознавства, літературознавства.

5. Наукові праці, які відображають результати дисертації. Теоретичні та практичні результати дослідження відображено в двадцяти чотирьох (24) наукових працях. У провідних фахових наукових виданнях опубліковано шість

(6) статей. Вісімнадцять (18) статей засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

6. Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту кваліфікованої роботи та опублікованих праць вказує на дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. Ознак порушення академічної доброчесності та випадків плагіату не виявлено.

7. Загальна оцінка дисертації. Дисертація складається з анотації, змісту, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. Структура дисертації є логічною й такою, що підпорядкована авторському задумові, меті та завданням дослідження. Мета дослідження сформульована комплексно: висвітлення життєвого шляху і творчої спадщини Юрія Івановича Липи в контексті українського національного руху.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт та суб'єкт (предмет) дослідження, окреслено основні положення, які визначають наукову новизну. Зазначені формулювання є логічними й такими, що не викликають заперечень.

У **першому розділі** розглянуто стан наукової розробки теми, її джерельної бази та методологічних засад. Дисертанткою відзначено, що історіографічний доробок життєвого шляху й творчої спадщини Ю. Липи налічує сотні різноманітних публікацій, що безпосередньо чи опосередковано висвітлюють громадську, політичну, літературну, професійну та наукову діяльність цієї історичної постаті, від перших відгуків на дописи публіциста-початківця до сучасних аналітичних розвідок, присвячених концепції зрілого геополітика. Тоді як джерелознавча складова наукової роботи, хоча й є неповною, проте достатньою. А серед методологічних засад побутує міждисциплінарний підхід.

У **другому розділі** прослідковано формування і становлення Ю. Липи як майбутнього культурного, суспільного і політичного діяча, письменника і лікаря. Авторська так звана «батьківська доба» охоплює: дитячі роки Г. Геращенка та його потрапляння в родину батька, участь (поруч з І. Липою) в подіях

Української революції в Одесі, а згодом виїзд на територію Польщі й початок медичних студій.

У **третьому розділі** простежені громадська активність Ю. Липи у міжвоєнний час, його професійне вдосконалення, віднайдення ним життєвого покликання та усвідомлення призначення. А саме: рух від ідеолога української студентської корпорації «Чорноморе» в напрямку створення Українського Чорноморського Інституту; фахове зростання від терапевта до фітотерапевта-практика та науковця; удосконалення поетичної та прозаїстичної майстерності.

У **четвертому розділі** досліджено діяльність Ю. Липи в роки Другої світової війни: організацію ним Українського Чорноморського Інституту, створення «Всеукраїнської трилогії», намагання вплинути на політику Німеччини щодо України. У цьому контексті пояснюються обставини зміни місця проживання, лікарська допомога цивільному населенню та бійцям УПА, гідна смерть.

У **висновках** дисертанткою здійснено узагальнення викладеного вище матеріалу.

8. Зауваження та рекомендації до дисертації.

Відзначаючи в цілому високий науково-теоретичний рівень дисертації, хотілося б звернути увагу на деякі проблемні моменти.

1). Юрій Липа відомий як один із ідеологів біологічного осмислення українського націоналізму. Як і Дмитро Донцов (1883–1973) та Ростислав Єндик (1906–1974), він прагнув примирити український націоналізм з показовою генетичною розмаїтістю україномовної спільноти. Чому Юрій Липа у міжвоєнних реаліях зацікавився саме негативною євгенікою та євгенічною інженерією? Чому пристав на думку про те, що для забезпечення національної революції українська етнічна держава потребувала масштабного державного планування та євгенічної інженерії? Адже, здобуття ним медичної освіти на польських теренах продемонструвало, що євгеніка не стала частиною польської

державної ідеології в ті роки та що польські євгеністи схилилися до відмови від німецької расової гігієни, зокрема від примусової стерилізації непридатних осіб і шлюбних контрактів.

2). Серед причин, які змусили Юрія Липу виїхати з Варшави на Західну Україну, дисертантка відзначає: прагнення повернення та праці на українських теренах, страх за родину через ультиматум Народових Сил Збройних, містицизм та інтриги (заздрощі польських колег). Нею ж відзначено ймовірність призначення Проводом Юрія Липи крайовим лікарем і керівником служби здоров'я УПА-Захід й Українського Червоного Хреста (УЧХ) на західноукраїнських землях, а згодом ймовірність надання йому ступеня полковника. *Чому саме гегемонія тоталітаризму 1930-х стала для лікаря Юрія Липи пошуком «ліків» від демократії?* Адже діяльність ОУН цікавила практично всі європейські спецслужби, не кажучи все про «червоних», котрі з 1920-х не полишали спроб морально розкласти та знищити фізично українську еміграцію.

Утім, вказані проблемні моменти жодним чином не знижують наукової цінності дисертації, а є радше зауваженням та заохоченням до подальших наукових пошуків й рефлексій над темою. Рецензована дисертація становить самостійне, оригінальне, цілісне та завершене дослідження, яке повністю розкриває життя, громадсько-політичну, медичну та літературну діяльність Юрія Липи.

9. Висновок щодо дисертаційної роботи.

Загалом, дисертація відповідає вимогам, що передбачені наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії», із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р. та №507 від 03.05.2024 р., а її авторка Кучеренко Світлана Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент,
кандидат історичних наук,
старший викладач
кафедри історії та археології
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

Ольга ЗУБКО

качественно